

Som stauvededets dronning · festlig og skøn at se, · blomstrer en havblå iris, · vor hjemlige orkidé *Thorkil Barfod*. Den hvide iris vælger jeg. En spinkel hal · står trefold hvælvet, tindrende som rimkrystal. · Ad åbne porte, ud og ind, som selv de vil, · går lys og mørke, hilst og fulgt af strengespil *Valdemar Rørdam* (11).

LITTERATUR: (1) 824 139f; (2) 462 34; (3) 19c 38; (4) 874 84; (5) 397f 53; (6) 789h 17,23; (7) 976c 21; (8) 283f 15,25; (9) 980b 99; (10) 561b 18; (11) 789o 10.

Krokus, *Crocus*

De oprette gule, blå eller hvide blomster har forneden en rørformet del, foroven 6 frie flige,

som i køligt vejr slutter sammen og ligner en spids eller but handskefinger. Umiddelbart efter blomstringen skyder fra den fladrunde knold i jorden de lange, smalle blade med en skarpt aftegnet hvid midterlinie.

Vårkrokus 1890ff med oftest blå blomster er flere steder fundet forvildet fra haver (1). Alle-rede 1647 nævnes hvide, blå, gule og stribede krokus (2); »den pryder vore lysthaver med sine tidlige smukke blomster» (1796; 3). De mange krokus i Husum slotspark Slesvig skal i middelalderen være hjemført fra Orienten af munke (4).

Krokus 1653ff, slægtsnavnet stammer fra et asiatisk ord for safran, et krydderi, farve- og lægemiddel fremstillet af de tørrede støvfang på saf-rankrokus (*Crocus sativus*). *Gul krokus* 1845ff

Krokus. (EH).

(*Crocus aureus*): *gule gækker* Sønderjylland o. 1870ff, *gule fibler* VMøn, vel af svibel = løg; *æggeblomme* VLolland, *nøgne skøger* og *far før søn*, se blå anemone bd. 2; *blå krokus* 1845ff (*Crocus vernus*): *safran* 1697–1923, *vårssafran* 1798–1888, *Kristi himmelfartslys* Als o. 1870 og *himmellys* Sønderjylland, *natlys* Bornholm, *grine til middag* Falster o. 1870 blomsterne åbner sig kun i solskin, altså gerne midt på dagen, sml. arve bd. 3; *påskeæg* Lolland, den halvt udfoldede blomst er ægformet, blomstrer desuden ved påsketid; *morgenfrue* Møn, *de unge karle* VFyn; *krokusser* (med obskøn betydning) Maribo, heraf *hotelpiger* Skive o. 1925; *krukker* (5).

LITTERATUR: (1) 94 43,1935,90; (2) 81 101; (3) 739 1,442; (4) 455 10/4 1959; 486 29/3 1960; (5) 689 1,435–37; 449 1949,19.

ANVENDELSE

Indgår i middel til at regulere menses og ud-drive placenta (1).

Før 1800 bliver gjort flere forsøg på at dyrke krokus til safran, bl.a. i København på Blegdamm, ved Nørre- og (fra 1781) Vesterport, kongen bidrog med 200 rigsdalere; farven viste sig anvendelig til silke og linned, men efter strenge vintre og tørre somre mislykkedes avlen (2). For blegstod skal drikkes safran sat på brændevin (SFyn; 3). Safran er anført i farmakopeen 1772 og blev anvendt mod en række sygdomme. Knoldene skal kunne spises (4).

Når blomsterne folder sig ud, bliver det fint vejr (Skiveggen; 5).

LITTERATUR: (1) 488o 267; (2) 739 1,1796,443; 667 3,1802,353–58; (3) 519 77f; (4) 739 1,442; 398 1806,36; (5) 161 1906/23: 1711.

PROSA OG POESI

Der er noget så fint, så festligt, så strålende tankeløst letsindigt over de yndige krokus, der uden at skænke fremtiden en tanke folder sig ud ved den første varme solstråle. De er som en flok unge piger, der tager i skoven i lyse, lette sommerkjoler, selv om vejret ser ud til allehånde *Jens K. Jørgensen* og *K. Hee Andersen* (1). Forårskåde små danserinder i pierouette og i stivede balkjoler af det fineste taft *Knud Bavn-gaard* (2). Med sine åbne blomsterkalke og livlige farver, der spiller i solen og striber blomsternes blade, er den som en ung pige klædt ud til karneval *Johannes Tholle*. Så kommer krokus, kraftige i farven, æggegule og purpurblå, fingerpeg ikke til at overse; nu går det frem!

Johannes V. Jensen (3). En krans af krokus rækker hovederne op over den smeltende snedrive *Sophus Bauditz* (4). Krokus skød op som blå og gule stikflammer *Erik Aalbæk Jensen* (5). De tricolore krokus, en treklang i hvidt, blå og gult, lodrette som flammer, et nordlys fra neden stigende op gennem græsset *Piet Hein* (6). Lyset blåner svagt, da det synker ned i blomsten, som vin i et ædelt glas *Niels E. Nielsen* (7). Krokus, der ligner fine små silkeballoner (8). De blå krokus har stjernestænket alle bjerge. De er som blå og dybe sjæle, der spår om sommer, om salige dage, om længsler mod den blå himmel *Thøger Larsen* (9).

Villahaverne grønnes! Det vrimler med hyacinther · og tindrende unge crocus; alverden er blevet så smuk! *Ludvig Holstein* (10). Krokus tænder sødmegul · sine morgenflammer *Mogens Jermiin Nissen* (11); og krokus brød frem, violet og guld. · Små brogede flammer slog op og stod · som glædesblus på den brune muld · og lyste den lysende sol imod · med jordens fineste blomsterblod *Helge Rode* (12).

Det knækker og det sprækker, · kulørte krokus klækker · små påskeæg i bager, · som børn ved påske får *Alex Garff* (13). Små krokus stod med fyldte guldpokaler · og kinkede med hinanden to og to *Erling Petersen* (14). Den første krokus stod ud i bedet · som en halvt oplukket, gul parasol *Hans Storm* (15). Herolderne de små, · krokus blå og gule · – tæt bag sabler de sig holde, · de er bange, de små knolde *Chr. Richardt* (16). Så gul og så rank som en soldat · med sværdet opret ved din side · til stram honnør du er parat · for vårens lyse dage blide *Jens Jacob Jensen* (17).

Hvor kædt de bitte krokus hvirvler frem · og lyser i et festligt brus af farver · af safrangult, chinchillablåt og lilla *Sigfred Pedersen* (18). Som himmelblåt, som solskinsild · står krokus her og hilser: »Hil!« *K. L. Kristensen* (19), og år for år står små · naive krokusbørn og smiler smittende, · forkælede af solen ... *Thorkil Barfod* (20). Den lille gule krokus · er sprunget ud, helt solskinsvild, · skør, spæd og nøgen som en ild · med alle fibre fulde · af trods mod jordens kulde *Valdemar Rørdam* (21).

Man taler om · naturens spil ... · men går det mon · naturligt til? · · At muldjord blir · til gule krokus, · det er det rene · hokus-pokus *Piet Hein* (22).

Olaf Andersen, Krokus (23); Thorkil Barfod, Krokus (20); Hakon Holm, Krokus i Øregårdsparken (24); Thora Lange, Krokus på mit Bord (25); Valdemar Rørdam, Vild Crocus (26) og

April (21); Dagmar Schrader, Min lille Krokus (27).

LITTERATUR: (1) 462 55; (2) 455 24/3 1955; (3) 433t 193; (4) 51 8; (5) 431 27; (6) 361g 144; (7) 65 13/5 1954; (8) 65 4/2 1947; (9) 530g 139; (10) 397c 20; (11) 649b 12; (12) 417 1913,359; (13) 295d 15; (14) 710b 16; (15) 863b 29; (16) 417 1877,280; (17) 151 8,1935,481f; (18) 707b 23; (19) 490d 63; (20) 48b 17; (21) 789d 23; (22) 361 1. sml. 6; (23) 27d 12f; (24) 392f 37; (25) 523 12; (26) 789q 18f; (27) 809 23.

Gøgeurt, *Orchis*

PLETTET GØGEURT (*Orchis maculatus*), MAJ-GØGEURT (*Orchis majalis*) og TYNDAKSET GØGEURT (*Orchis masculus*) er vor vilde orkidé-floras mest almindelige arter; om foråret smykker de moser, fugtige enge og skove med deres blomsteraks i røde nuancer: ranke gøgeurter · har sommerfakler tændt *Lauritz Larsen* (1).

Mange af gøgeurternes folkelige benævnelser skyldes deres anvendelse som elskovsmidler (afrodisiaka), inspireret af nogle arters testelignende par ovale rodknolde, se s. 233f; Maj- og Plettet Gøgeurt har håndfligede knolde. Navnestoffet er – hvor anden kilde ikke anføres – hentet fra 689 2, 144ff.

Gøgeurt 1535ff blomstrer samtidig med gøgens tilbagekomst og kukken, desuden tilskrives fuglen en gejl natur; »vokser, hvor gøgen har kastet sit skarn« (Falster; 2); *gøgebid* 1546–1859, efterleddet hentyder vel til de dybt delte knolde; *vor frues finger* o. 1530 efter de håndformede knolde; *giljeurt* 1594ff til gilje = bejle, forføre; *gøgsgørød* slutningen af 1500-t med talrige senere forvanskninger og omtydninger: *gøgsgrå* 1648, *gøjserrod*, *gøgsgryn* osv.; *Vorherres får* 1648–1838, *vor frues får* o. 1700, uvist hvorfor; *Guds hånd* 1688–1821, Jylland 1796 også *Vorherres hånd*; *jomfru Maries og fandens hånd*, *marihånd* 1786, Jylland og Sjælland 1796, *fandens sten* o. 1700, *hundenosser* 1648–1769, Himmerland, Sjælland og *hundetestikler* 1768; *hareurt* Ærø 1796, haren betragtes som et gejlt dyr, *rævenosser* 1799; *kukkerurt*, *-blomst* 1786–96, Fyn, Tåsinge, Langeland, VSjælland, Falster; *fårebræge* Jylland 1796ff måske fordi hyrde-dreng frembragte en brægende lyd ved at blæse mod et stramt udspilet blad, sml. *gederams* bd. 3 og *bøg* bd. 2; o. 1870ff: *kukkemandsur*t og *-blomst* Sønderjylland, *kukkerkam* Samsø, Fyn,

Plettet gøgeurt. (ES).